

Zamikula H. O., PhD student, International Relations and Foreign Policy Department, Faculty of History, Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine, Vinnytsia), ann.semyonova@gmail.com

On the issue of practical implementation of Ahmet Davutoğlu's foreign policy concept

The article deals with practical aspects of the implementation of the Ahmet Davutoğlu's Foreign Policy Concept, that formed the strategic vision of Turkey at the beginning of the 21st century. The main directions of this process are described, such as the refusal of a one-vector pro-Western course in favor of a multi-vector foreign policy; an appeal to the ideology of Neo-Ottomanism, which was illustrated by the return of interest in the former Muslim territories of the Ottoman Empire in the Middle East with a special emphasis on Syria and Iraq; the use of wide toolkit in pursuit of leadership in the Muslim world. The practical actions of Ankara, aimed at strengthening its positions, are explored. Among them we should mention active mediation in international conflicts of the Middle East; the desire to solve existing disputes with opponents within the framework of the «Zero Problems with the Neighbors» strategy; use of «soft power» methods for gaining influence on other actors of international relations. At the same time, it is emphasized that in the conditions of the global crisis of the international system the efforts of the Turkish authorities did not bring the expected success. The Turkish policy, that was based on generally correct theoretical basis, was unable to adapt to a rapidly changing and restless environment. A certain idealism of Ankara's policy is stressed out: considering the presence of the so-called Strategic Depth in the Turkish state, it thought its claims to be natural and non-controversial. However the activation of Turkish foreign policy caused opposition from geopolitical opponents. As a result, it did not lead to the achievement of its goals – instead it was accompanied by a deterioration of relations with traditional allies and partners. So, today the Republic of Turkey is in a difficult situation, the correction of which requires a comprehensive and balanced approach.

Keywords: Ahmet Davutoğlu, Republic of Turkey, Foreign Policy, «Zero Problems with the Neighbors», Neo-Ottomanism, Arab Spring.

* * *

УДК 327.5

Демчишак Р. Б.,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, Львів), ruslan.dem74@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9499-7889>

Східний вектор зовнішньої політики Польщі: ідеологічні підвалини та особливості реалізації на сучасному етапі

Метою даного дослідження виступає аналіз ідеологічних підвалин, виявів та етапів реалізації східного вектору зовнішньої політики Польщі, як історичних, так і сучасних, у контексті взаємовідносин Речі Посполитої із різними його фігурантами, у першу чергу Україною.

Використано наступні методи дослідження: історичний, порівняльний, системно-структурний.

В результаті дослідження встановлено, що східний вектор зовнішньої політики Польщі, сягаючи ідеологічними витокami доктрини «прометеїзму» міжвоєнного періоду ХХ ст., а також концепції Гедройца-Мерошевського 2-ї половини ХХ ст., в контексті нових геополітичних реалій 1990-х рр. передусім був спрямований на: 1) Росію; 2) країни Прибалтики та Білорусь; 3) Україну. З країн пострадянського простору цей напрям також стосувався Молдови та країн Закавказзя.

Після вступу Польщі до НАТО (1999 р.) та ЄС (2004 р.) східна політика Польщі найбільш виразно знайшла свій вияв у ініціативі «Східного партнерства» (2008 р.). Водночас, східна зовнішня політика Польщі була різноплановою. Країни Прибалтики як члени ЄС стали східними сусідами першого порядку, Україна та Білорусь – учасники програми «східного партнерства» ЄС – другого порядку, Росія – третього.

Своєрідним способом реалізації східного вектору зовнішньої політики Речі Посполитої на сучасному етапі (серпень 2016 року), різновидом ідей Балто-Чорноморського співробітництва, стала концепція «Тримор'я» як нова форма зовнішньополітичної співпраці країн Центрально-Східної Європи.

Отже, східну політику Польщі загалом можна трактувати як таку, що була спрямована на створення зони безпеки проти Росії у пострадянському просторі, а водночас як форму регіонального лідерства Речі Посполитої.

Ключові слова: Польща, східний вектор, зовнішня політика, Центрально-Східна Європа, Україна.

Актуальність дослідження зумовлена спільними безпековими викликами для України і Польщі у

постбіполярному світі. Східний вектор зовнішньої політики Польщі безумовно ж важливий для України як одного із його фігурантів у контексті визначення свого місця у системі міжнародної безпеки, особливо та тлі швидкої динаміки трансформації системи міжнародних відносин, а також конфігурації потенційних міжнародних союзів у регіоні Центрально-Східної Європи. Водночас, російська агресія на сході України, українсько-польські протиріччя на ґрунті різнотрактувань контрверсійних сторінок спільної історії посилюють інтерес до досліджень даної проблематики.

Аналіз окремих доктрин, що стали ідеологічними підвалинами східного вектору зовнішньої політики Польщі, був предметом досліджень [2; 4]. Ідеї Балто-Чорноморського союзу, політика «Східного партнерства» ЄС, концепція «Тримор'я» як феномени міжнародної політики [1; 5; 9; 14], а також зовнішньополітичні відносини Польщі із конкретними країнами – східними сусідами, досліджувалися рядом учених [11; 12; 13; 16]. Водночас дана робота виступає спробою комплексного дослідження проблематики східного вектору зовнішньої політики Польщі у поєднанні аналізу ретроспективи формування ідеології, її сучасних виявів та етапів реалізації у розрізі міжнародних союзів та міждержавних відносин у регіоні Центрально-Східної Європи.

Метою даного дослідження виступає аналіз ідеологічних підвалин та етапів реалізації східного вектору зовнішньої політики Польщі у контексті взаємовідносин держави із різними його фігурантами, у першу чергу Україною.

Після розпаду комуністичного табору, що ознаменував крах біполярної системи міжнародних відносин, Польща опиняється перед проблемою визначення нових зовнішньополітичних пріоритетів. Держава, яку дослідники неофіційно назвали III-ю Річчю Посполитою, намагається позбутися історичного тягаря залежності від Радянського Союзу шляхом радикальної переорієнтації своєї політичної стратегії. Польська Зовнішня політика після 1989 року може бути охарактеризованою як швидка втеча зі Сходу на Захід. Пріоритетом визначається напрям євроатлантичної інтеграції. Вперше на офіційному рівні про намір Польщі вступити до складу ЄЕС заявив прем'єр-міністр країни Т. Мазовецький (очільник першого не комуністичного уряду у країнах Східної Європи) у лютому 1990 р. під час виступу в Європейському парламенті. Цю ідею підтримав міністр закордонних справ К. Скубишевський, який, виступив на засіданні польського Сейму в червні 1991 року із заявою, в якій стверджувалося, що основною метою Польщі у перспективі є вступ до Європейського Співтовариства на правах повноправного члена. У 1991 р. низка країн ЦЄС (серед них і Польща) поставили перед НАТО питання про надання їм статусу асоційованих членів союзу [8, с. 140].

Водночас східному вектору зовнішньої політики Польщі керівництво держави приділяло не меншу, а подекуди і більшу увагу. Доктринальною підвалиною східного вектору зовнішньої політики Польщі у постбіполярний період виступає так звана концепція Гедройца-Мерошевського, що виникає у 2-й половині ХХ ст. в середовищі польської діаспори. Вона стає логічним продовженням федералістичної концепції Ю. Пілсудського, відомої у період між двома світовими війнами під назвою доктрини «прометеїзму».

«Доктрина «прометеїзму» допускала існування Української держави – Великої України, яка мала постати що на теренах радянської України внаслідок розпаду СРСР та, уклавши унію з II Річчю Посполитою, увійти до Польської федерації» [4, с. 18]. При тому західноукраїнські землі мали залишатися безпосередньо у складі Польщі. Політичні реалії 2-ї половини ХХ ст. зумовили корекцію цієї доктрини. Наріжним каменем концепції Гедройца–Мерошевського стає ідея відсутності територіальних претензій та усіялої підтримки нових незалежних держав, що постануть на східних кордонах Польщі після розпаду СРСР, тобто у постбіполярний період. На думку дослідника концепції Н. М. Буглай, з точки зору регіональної та континентальної безпеки, важливим сегментом «східної політики є активна підтримка суверенітету країн «дружного східного кола», адже саме незалежність України, Литви, Білорусі вважається для Польщі гарантом власної та європейської безпеки; активна підтримка суверенітетів на сході має за вже історичну мету – послаблення чи мінімізацію російського впливу через активну підтримку країн» [2, с. 153]. Водночас складовою доктрини Гедройца–Мерошевського стає ідея підтримки демократичних перетворень у пострадянських державах як додаткової гарантії прозахідної орієнтації останніх. Вже сам факт існування держав–буферів на східному кордоні Польщі відповідав національній безпеці країни, а прозахідна орієнтація останніх була додатковою її гарантією.

Ця нова концепція зовнішньої політики посткомуністичної Польщі була представлена у 1990 році тодішнім міністром закордонних справ Кшиштофом Скубішевським. Ідея полягала в тому, щоб ставитися до всіх східних сусідів як до незалежних та рівноправних партнерів. Реалізація її на практиці призвела до швидкого визнання Польщею незалежності пострадянських республік. Водночас на початку 1990–х рр. Польща, яка бореться зі своїми економічними та політичними труднощами, немає інструментів для підтримки демократичних перетворень в Україні чи Білорусі, не кажучи вже про Росію. «Як колишній радянський супутник, Польща мала проблеми, подібні до проблем своїх сусідів, і запропонувала досить слабку допомогу. Крім того, її амбіції були обмежені російським проникненням в білоруську та українську політичну та економічну системи. Східноєвропейські еліти також не були готові прийняти допомогу. Обговорювані суспільства зберегли минуле менталітету, і були не в змозі скористатися новою незалежністю» [12, р. 223].

В контексті нових геополітичних реалій 1990–х рр. східний вектор зовнішньої політики Польщі передусім був спрямований на: 1) Росію; 2) країни Прибалтики та Білорусь; 3) Україну. З країн пострадянського простору цей напрям також стосувався Молдови та країн Закавказзя.

Польща першою визнала незалежність України 2-го грудня 1991 р. Водночас була започаткована традиція зустрічей на найвищому рівні. Так, у травні 1992 р. відбувся офіційний візит Президента України Л. Кравчука до Польщі, а у травні 1993 р. візит Президента Республіки Польща Л. Валенси до України. У 1994 р. було прийнято Декларацію міністрів закордонних справ України та Польщі про засади формування двостороннього партнерства, Польща

сприяла вступу України до регіональної міжнародної організації «Центральноєвропейська ініціатива».

Вже 18 травня 1992 р. було підписано широко-масштабний «Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво». На тлі складного історичного минулого взаємовідносин між народами принципово важливою для визначення характеру україно–польських стосунків у новітню добу стала стаття 2-га договору, що констатувала наступне: «Сторони визнають непорушними існуючі і позначені на місцевості кордони між ними і підтверджують, що не мають жодних територіальних претензій одна до однієї і не висуватимуть таких претензій в майбутньому» [7, с. 2].

Значний особистий внесок у реалізацію східного вектору зробив президент Польщі Александр Квасневський (1995–2005 рр.). Під час президентства Квасневського у 1997 році спільно з президентом України Леонідом Кучмою було підписано спільну заяву про згоду та примирення, в якій сторони названі стратегічними партнерами. В документі зазначено, що польсько–українські стосунки «потрібно будувати на праві та справедливості, а також на глибокому та щирому порозумінні і примиренні, прагнучи подолати складну спадщину польсько–української долі». Наголос зроблено на позитивних елементах польсько–українського сусідства, таких як співпраця чи взаємні культурні обміни [10].

Польська дипломатія відкрито демонструвала зацікавленість у зміцненні незалежності та розвитку добросусідських відносин з Україною у контексті геополітичного поділу Схід – Захід, бажуючи бачити його межею не західний, а на східний кордон України. Водночас для зовнішньої політики нашої держави Польща стала локомотивом європейського вектору розвитку та звязуючою ланкою з Європою та Заходом. Таким чином, було вироблено точку зіткнення у реалізації національного інтересу обох держав у зовнішньополітичній сфері, що стало основою двостороннього співробітництва у перспективі.

Зміна глав держав у 2010 р. (президентом України стає В. Янукович, Польщі – Б. Коморовський) дещо підкорегувала зовнішньополітичний курс країн. Зближення України з Російською Федерацією частково негативно позначилося на відносинах з країнами Заходу загалом і Польщею зокрема. При цьому в урядовому документі «Пріоритети польської політики закордонної 2012–2016 р.» (березень 2012 р.) Україна і надалі іменується стратегічним партнером, всестороннім відносинам з нею відводиться важлива роль [15, с. 18]. Важливим спільним гуманітарним проектом України і Польщі стало проведення чемпіонату Європи з футболу «Євро 2012».

Стосунки Польщі з РФ не склалися ще з самого початку надто добре. 1990–і рр. можна вважати постімперською фазою відносин між обома країнами. Зовнішня політика Росії характеризувалася спробами вплинути на процеси вступу до НАТО та ЄС нових держав регіону. Відмова Росії прийняти вступ Польщі до НАТО була присутня ще з початку існування Російської Федерації. Це підтвердили візити: президента Бориса Єльцина (1993 р.) та двох керівників дипломатії Росії – Андрія Козирьєва (1994 р.) і Євгенія Примакова (1996).

Концептуальним продовженням доктрини Гедройца–Мерошевського стала політика президента Леха Качинського (2005–2010 рр.) щодо створення зони безпеки проти Росії на пострадянському просторі. У цей же час прагнення Польщі вступити до НАТО та ЄС сприймалося Росією як можлива геополітична загроза [13, s. 20].

Однією з основних недбалостей цього часу було відмовитися від діалогу з Білоруссю та білоруською політичною елітою тих часів. Держава у період керівництва Станіслава Шушкевича шукала шляхів встановлення діалогу з Заходом і можливого входження в коло західних країн. Президент Лех Валенса і політики, пов'язані з ним, знехтували цим, тим самим залишаючи білорусів сподіватися лише на власні сили, що стало однією з причин перемоги на виборах 1994 р. Олександра Лукашенка.

Після приєднання Литви, Латвії та Естонії до ЄС і НАТО у 2004 р., як Польща, так і країни Прибалтики активно намагались використати переваги європейської інтеграції і продовжили динамічну розбудову добросусідських відносин. Східна зовнішня політика Польщі була різноплановою. Із Литвою Польща демонструвала паритетні відносини як партнера з євроінтеграційних змагань. Країни Прибалтики як члени ЄС стали східними сусідами першого порядку, Україна та Білорусь – учасники програми «східного партнерства» ЄС – другого порядку, Росія – третього.

Водночас логічним продовженням доктрини Гедройца–Мерошевського в контексті східної політики Польщі стали концепції Балто–Чорноморського союзу, потенційними учасниками якого проголошувалися Литва (а то й усі країни Прибалтики), Польща, Україна та Білорусь [1]. Ця популярна в середовищі політичних еліт ідея (після розпаду СРСР активно розроблялася в середовищі Білоруського Народного Фронту та Народного Руху України, у тій чи іншій формі ініціювалася президентами України Л. Кравчуком та Л. Кучмою) в будь-яких модифікаціях розглядалася як така, що однозначно відповідає національному інтересу Польщі в плані забезпечення східних кордонів та поширення польських впливів. Навіть після вступу Польщі до НАТО (березень 1999 р.) та ЄС (травень 2004 р.) актуальність ідеї Балто–Чорноморського союзу не зменшилася, знайшовши нове оформлення в політиці східного партнерства ЄС, що стала одним із етапів реалізації східного вектору зовнішньої політики Польщі.

Зовнішньополітична лінія Польщі в ЄС знайшла своє відображення в спільній польсько–шведській пропозиції «Східне партнерство». Під час зустрічі міністрів закордонних справ Європейського Союзу 26 травня 2008 р. в Брюсселі Польща та Швеція представили спільну пропозицію у сфері поглиблення східного напрямку політики ЄС, що отримала назву «Східне партнерство ЄС». Ініціатива СП адресована шести країнам: безпосередні адресати – Україна, Молдова, Грузія, Азербайджан і Вірменія, а також передбачалася технічна й експертна співпраця з Білоруссю.

У сфері двостороннього співробітництва понад 70% фінансової підтримки МЗС Польщі передбачалося витратити на демократизацію або політичні та економічні перетворення в країнах Східного партнерства. Для кожної країни були визначені певні пріоритети:

1. Вірменія: охорона навколишнього середовища, сільське господарство та розвиток сільської місцевості.

2. Азербайджан: підтримка груп людей з обмеженими можливостями, захист навколишнього середовища, сільське господарство та розвиток сільської місцевості.

3. Білорусь: підтримка незахищених груп, незалежних ЗМІ, ініціативи громадянського суспільства, молодь та освіта.

4. Грузія: підтримка соціально незахищених груп, регіональний розвиток, зміцнення державного управління та місцевого самоврядування.

5. Молдова: громадська безпека та управління кордонами, підтримка регіонального розвитку, зміцнення державного управління та місцевого самоврядування, підтримка малих та середніх підприємств, створення робочих місць.

6. Україна: громадська безпека та управління кордонами, зміцнення державного управління та місцевого самоврядування, підтримка малого та середнього бізнесу [13, s. 21].

Очевидно, що здійснювана Польщею політика розширення ЄС на схід та політика Росії щодо збереження контролю над пострадянським простором увійшли у пряму суперечність. Тому з середини 2000–х рр. польсько–російські відносини черговий раз загострюються. Піку це загострення досягнуло після Смоленської катастрофи (10.04.2010 р.). Черговим етапом загострення польсько–російських відносин стала Революція Гідності (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) у Києві.

Водночас, відсутність видимих результатів функціонування багатостороннього виміру Східного партнерства ЄС, в поєднанні з новими міжнародними реаліями, що склалися після російської агресії щодо України 2014 р., повернули актуальність ідей Балто–Чорноморського Співтовариства, яке може стати новим форматом багатосторонньої співпраці та гарантування стабільності і розвитку у Східній Європі. В силу відсутності надійних гарантій безпеки проти російської агресії навіть для східноєвропейських країн–членів НАТО, ідеї Балто–Чорноморського Співтовариства в тій чи іншій формі набирають нової актуальності. За умов динамічних змін розвитку міжнародних відносин таке Співтовариство може мати вигляд формату співпраці як країн ЦСС–членів НАТО і ЄС, так і тих, що декларують наміри євроатлантичної інтеграції – України, Молдови, Грузії, а навіть на певних умовах Білорусі.

Як уже зазначалося вище, відповідно до доктринальних принципів східної політики Гедройца–Мерошевського та її сучасних видозмін чи не найбільше національному інтересу Польщі відповідав розвиток добросусідських відносин з Україною. На сучасному етапі ці відносини отримали логічне продовження. 17–18 грудня 2014 р. відбувся державний візит Президента України П. Порошенка до Варшави. У ході візиту Президент України зустрівся з Президентом Польщі Броніславом Коморовським, прем'єр–міністром Евою Копач, а також головами палат польського парламенту Б. Борусевичем і Р. Сікорським. Петро Порошенко виступив на спільному засіданні Сейму та Сенату Республіки Польща, був присутній при підписанні ратифікованої Угоди про асоціацію України з ЄС. Броніслав Коморовський поставив свій підпис під

ратифікаційним актом, а також домовився про низку важливих для України двосторонніх проектів. У перший день дводенного візиту П. Порошенко виступив перед Національними зборами Польської держави. Його виступ слухали депутати двох палат польського парламенту, члени уряду та президент. Як зазначив Б. Коморовський, такі ситуації, коли президент іншої країни виступає в парламенті Польщі, трапляються вкрай рідко.

Кульмінацією виступу П. Порошенка стала заява про те, що Україна планує поставити на порядок денний питання про скасування позаблоковості та розпочати процес реального просування по шляху до членства в НАТО.

Під час візиту було укладено договори про розширення зони малого прикордонного руху, спрощення пересування українських і польських громадян через державний українсько-польський кордон, навчання українських студентів у Польщі та допомогу польських фахівців у проведенні самоврядної реформи в Україні [6]. Українсько-польські відносини отримали новий імпульс для розвитку.

Прихід до влади у РП президента Анжея Дуди (серпень 1915 р.) та політичної сили «Право і справедливість» (жовтень 1915 р.) співпали у часі з хвилею антиглобалізму, ізоляціонізму, націоналізму у міжнародних відносинах, що під корегувало зовнішньополітичний курс Польщі у бік прагматизму та більшої залежності від внутрішньополітичних настроїв і суспільних очікувань. Однак, щодо східного вектору зовнішньої політики суттєвих змін не відбулося, якщо не брати до уваги той факт, що серед польської громадськості дещо ослаб інтерес до України, а при цьому на порядок денний повернулися контрверсійні сторінки українсько-польської історії, зокрема питання УПА, Волинської трагедії 1943 р. тощо.

Міністр закордонних справ Польщі Вітольд Вашиковський, виступаючи у Сеймі з головними завданнями зовнішньої політики Польщі на 2016 р., у східному векторі зовнішньої політики держави багато уваги присвятив Україні. Стверджувалося, що стабільна, демократична Україна є важливим елементом європейської безпеки. Згадувався Євромайдан, важливість європейського шляху розвитку України, збереження її суверенітету. Підкреслювалася готовність надання гуманітарної допомоги постраждалим в АТО. Водночас, вважає міністр, не потрібно оминати увагою складні торінки історії [17, с. 8–9].

У аналогічному виступі цього ж міністра з головними завданнями зовнішньої політики Польщі на 2017 р. відносинам з Україною приділялося не менше уваги. Наголошувалося на необхідності виконання Мінських домовленостей (лютий 2015 р.) як умови розв'язання конфлікту на сході України. Спільні польсько-литовсько-українські навчання «Анаконда 2016» розцінені міністром як прояв польсько-українського стратегічного партнерства. При цьому знову стверджувалося, що польсько-українські відносини «стали заручником минувшини» [18, с. 20].

Як уже зазначалося вище, в силу відсутності надійних гарантій безпеки проти російської агресії навіть для східноєвропейських країн-членів НАТО, ідеї Балто-Чорноморського Співтовариства в тій чи іншій формі набирають нової актуальності. Своєрідним

продовженням доктрини Гедройца-Мерошевського та концепцій Балто-Чорноморського союзу, особливо стосовно тих країн-східних сусідів Польщі, які разом з нею опинилися у складі ЄС (країни Прибалтики), стала концепція «Тримор'я» як нова форма зовнішньополітичної співпраці країн Центрально-Східної Європи. 25 серпня 2016 року у хорватському місті Дубровник за круглим столом зібралися президенти Хорватії, Угорщини, Польщі, Болгарії, Литви та Словенії, а також міністри і заступники міністрів Австрії, Чехії, Естонії, Латвії, Румунії та Словаччини. Саме вище перелічені 12 держав-членів ЄС задекларували свою прихильність щодо більш тісної зовнішньополітичної співпраці з перспективою утворення субрегіонального об'єднання «Тримор'я» [19]. Анжей Дуда згодом у своїй промові на нараді послів у Києві чітко заявив, що ініціатива є відкритою для неї, а українське залучення – бажаним для Польщі. Хоча учасниками «Тримор'я» на даний момент є лише країни-члени ЄС, перспектива долучення нашої держави до об'єднання залишається потенційно актуальною. При чому партнерство за конкретними проектами (згідно п.6 заяви-декларації у Дубровнику) є можливим вже сьогодні.

13 грудня 2017 р. відбувся візит А. Дуди до України, та зустріч з П. Порошенком у місті Харкові. Очільник Польщі черговий раз задекларував підтримку суверенітету, територіальної цілісності і незалежності України. Підтверджено, що стратегічне партнерство України і Польщі – незмінний зовнішньополітичний пріоритет як для Києва, так і для Варшави. Обговорено питання енергетичної безпеки, зокрема засуджено ініціативу Росії щодо «Північного потоку–2». Президенти закликали до розважливого ставлення щодо трактування складних та контрверсійних сторінок спільної історії, засудили вандалізм та «хвилю руйнування історичних пам'яток» [3].

Отож, сягаючи ідеологічними витоками доктрини «прометеїзму» міжвоєнного періоду ХХ ст., а також концепції Гедройца-Мерошевського 2-ї половини ХХ ст., східний вектор зовнішньої політики Польщі в контексті нових геополітичних реалій 1990-х рр. передусім був спрямований на: 1) Росію; 2) країни Прибалтики та Білорусь; 3) Україну. З країн пострадянського простору цей напрям також стосувався Молдови та країн Закавказзя.

Після вступу Польщі до НАТО (1999 р.) та ЄС (2004 р.) східна політика Польщі найбільш виразно знайшла свій вияв у ініціативі «Східного партнерства» (2008 р.), що відповідала політиці безпеки Польщі, реалізації її національного інтересу, розширенню сфер впливу у східному напрямі. Політика східного партнерства ЄС стала черговим етапом реалізації східного вектору зовнішньої політики Польщі, логічним продовженням у нових геополітичних реаліях доктрини Гедройца-Мерошевського та ідей Балто-Чорноморського союзу. Водночас, східна зовнішня політика Польщі була різноплановою. Країни Прибалтики як члени ЄС стали східними сусідами першого порядку, Україна та Білорусь – учасники програми «східного партнерства» ЄС – другого порядку, Росія – третього.

Відповідно до доктринальних принципів східної політики Гедройца-Мерошевського та її сучасних видозмін чи не найбільше національному інтересу

Польщі відповідав розвиток добросусідських відносин з Україною.

Польська дипломатія відкрито демонструвала зацікавленість у зміцненні незалежності та розвитку добросусідських відносин з Україною у контексті геополітичного поділу Схід – Захід, бажаючи бачити його межею не західний, а на східний кордон України. Водночас для зовнішньої політики нашої держави Польща стала локомотивом європейського вектору розвитку та звязуючою ланкою з Європою та Заходом.

Своєрідним способом реалізації східного вектору зовнішньої політики Речі Посполитої на сучасному етапі (серпень 2016 року), особливо стосовно тих країн – східних сусідів Польщі, які разом з нею опинилися у складі ЄС (країни Прибалтики), стала концепція «Тримор'я» як нова форма зовнішньополітичної співпраці країн Центрально–Східної Європи.

Отже, східну політику Польщі загалом можна трактувати як таку, що була спрямована на створення зони безпеки проти Росії у пострадянському просторі, а водночас як форму регіонального лідерства Речі Посполитої.

Швидка динаміка трансформації системи міжнародних відносин у світі та регіоні Центрально–Східної Європи у поєднанні з безпековим викликами для України зумовлює перспективу подальших досліджень даної проблематики.

Список використаних джерел

1. 'Балто–Чорноморський союз – східноєвропейська альтернатива', *Інформаційне агентство: Національний кореспондент*. Від 31.05.2016. [online] Доступно: <http://azov.press/ukr/balto-chornomors-kiy-soyuz-shidno-vropeys-ka-al-ternativa>
2. Буглай, НМ., 2015. 'Східний напрям зовнішньої політики Польщі: теоретичний та практичний аспекти', *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашикевич, К.: ПП «Видавництво «Гілея»*, Вип.102 (11), с.150–154.
3. 'Візит в Україну президента Польщі Анджея Дуди і його переговори з Порошенком: всі подробиці', *Інформаційне агентство НВ*. [online] Доступно: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/vizit-v-ukrajinu-prezidenta-polshchi-andzheja-dudi-i-jogo-peregovori-z-poroshenkom-vsi-podrobitsi-2365164.html>
4. Демчишак, РБ., 2012. 'Україна в польських зовнішньополітичних доктринах у контексті національної політики II Речі Посполитої', *Українська національна ідея: реалії і перспективи розвитку*. – Зб. наук. праць, Львів: Інститут народознавства НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, НУ «Львівська політехніка», №24, с.14–20.
5. Демчишак, Руслан, 2017. 'Концепція «Тримор'я» як форма зовнішньополітичної співпраці держав ЦСС', *25 років договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво: спроба балансу/ Матеріали III українсько–польського наукового форуму (11–12 травня 2017 р., Оlsztyn)*, Оlsztyn–Львів, 308 с.
6. 'Державний візит до Республіки Польща Президента України Петра Порошенка', *Сторінка МЗС України. Прес-центр*. [online] Доступно: mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/30814
7. 'Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво', *Сторінка законодавства ВР України*. [online] Доступно: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_172
8. Кріль, ММ., 2008. 'Історія країн Центрально–Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.): Навч. пос.', К.: Знання, 284 с.
9. Мартинюк, В., 2015. 'Балто–Чорноморський союз: проблеми сьогодення та перспективи розвитку', *INTERMARUM: історія, політика, культура*, Вип.2, с.130–142. [online] Доступно: <file:///C:/Users/LenovoB50/Downloads/90413-190064-1-SM.pdf>
10. 'Спільна заява Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання»', 1997. *Урядовий кур'єр*, 24 травня.

11. Стрільчук, ЛВ., 2014. 'Польща – Україна: шлях від добросусідства до стратегічного партнерства (кінець XX – початок XXI століття)', *Гілея: науковий вісник*, Вип.85, с.43–48. [online] Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_85_12

12. Celewicz, M. 'Relations between Poland and its eastern neighbors after the 1999 NATO enlargement', *Unisci discussion papers*, №10 (Enero / January 2006), p.221–245. [online] Доступно: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72531/MACIEJ-MONIKA-%20RELATIONS%20BETWEEN%20POLAND.pdf>

13. Chazbijewicz, Selim, 2013. 'Polska polityka wschodnia w latach 1989–2012. Próba systematyzacji i całościowego ujęcia', *Polska polityka wschodnia a współpraca zagraniczna województwa warmińsko-mazurskiego; pod redakcją W. Kotowicza*, Olsztyn, s.17–24.

14. Kaczmarek, M., 2009. 'Polska Polityka Wschodnia Na Tle Polityki Wschodniej Unii Europejskiej', *Centrum Stosunków Międzynarodowych*. [online] Доступно: <http://www.csm.org.pl/pl/analizy/kategorie/48-2009?download=418:polska-polityka-wschodnia-na-tle-polityki-wschodniej-unii-europejskiej>

15. 'Priorytety Polskiej polityki zagranicznej 2012–2016 r.', *MSZ Rzeczypospolitej Polskiej*. [online] Доступно: <http://www.ms.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR>

16. Stolarczyk, Mieczysław, 2016. 'Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992–2015', Katowice: *Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego*, 535 s. [online] Доступно: http://wydawnictwo.us.edu.pl/sites/wydawnictwo.us.edu.pl/files/rosja_w_polityce_zagranicznej_polski_czw_st_e.pdf

17. 'Szef polskiej dyplomacji Witold Waszczykowski wygłosił w Sejmie Informację Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 r.', *MSZ Rzeczypospolitej Polskiej*. [online] Доступно: http://www.mfa.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister-witold_waszczykowski_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji

18. 'Szef polskiej dyplomacji Witold Waszczykowski wygłosił w Sejmie Informację Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 r.', *MSZ Rzeczypospolitej Polskiej*. [online] Доступно: http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister-witold_waszczykowski_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji_w_2017_roku

19. 'The joint statement on the Three Seas Initiative (the Dubrovnik statement)'. [online] Доступно: [http://predsjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20Three%20Seas%20Initiative\(1\).pdf](http://predsjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20Three%20Seas%20Initiative(1).pdf)

References

1. 'Balto–Chornomors'kyj sojuz – shidnojeuropejs'ka al'ternatyva (The Baltic–Black Sea Alliance is an East European alternative)', *Informacijne agentstvo: Nacional'nyj korespondent*. Vid 31.05.2016. [online] Dostupno: <http://azov.press/ukr/balto-chornomors-kiy-soyuz-shidno-vropeys-ka-al-ternativa>
2. Buglaj, NM., 2015. 'Shidnyj naprjam zovnishn'oi' polityky Pol'shhi: teoretychnyj ta praktychnyj aspekty (Eastern orientation of Polish foreign policy: theoretical and practical aspects)', *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac' / gol. red. V. M. Vashkevych, K.: PP «Vydavnytvo «Gileja»*, Vyp.102 (11), s.150–154.
3. 'Vizyt v Ukrainu prezydenta Pol'shhi Andzheja Dudy i jogo peregovory z Poroshenkom: vsi podrobyci (Visit to Ukraine by Polish President Andrzej Duda and his talks with Poroshenko: all details)', *Informacijne agentstvo NV*. [online] Dostupno: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/vizit-v-ukrajinu-prezidenta-polshchi-andzheja-dudi-i-jogo-peregovori-z-poroshenkom-vsi-podrobitsi-2365164.html>
4. Demchysyak, RB., 2012. 'Ukrai'na v pol's'kyh zovnishn'opolitychnykh doktrynah u konteksti nacional'noi' polityky II Rechi Pospolytoi' (Ukraine in Polish foreign policy doctrines in the context of the national policy of the Second Polish Commonwealth)', *Ukrai'ns'ka nacional'na ideja: realii' i perspektyvy rozvytku*. – Zb. nauk. prac', L'viv: *Instytut narodoznavstva NAN Ukrai'ny, Instytut ukrai'noznavstva im. I. Kryp'jakevycha, NU «L'viv's'ka politehnik», №24, s.14–20.*
5. Demchysyak, Ruslan, 2017. 'Konceptija «Tymor'ja» jak forma zovnishn'opolitychnoi' spivpraci derzhav CSJe (The concept of the «Triomore» as a form of foreign policy cooperation between the states of the CEE)', *25 rokov dogovoru mizh Ukrai'noju i Respublikoju Pol'shha pro dobrosusidstvo, druzhni vidnosyny i spivrobotnytvo: sprobna balansu/ Materialy III ukrai'ns'ko-pol's'kogo naukovogo forumu (11–12 travnja 2017 r., Olsztyn)*, Olsztyn–L'viv, 308 s.
6. 'Derzhavnyj vizyt do Respubliki Pol'shha Prezydenta Ukrai'ny Petra Poroshenka (State visit to the Republic of Poland by the President of Ukraine Petro Poroshenko)', *Storinka MZS Ukrai'ny. Pres-centr*.

[online] Dostupno: mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/30814

7. 'Dogovor mizh Ukrain'noju i Respublikoju Pol'sheju pro dobrosusidstvo, druzhni vidnosyny i spivrobityctvo (Treaty between Ukraine and the Republic of Poland on good-neighborliness, friendly relations and cooperation)', *Storinka zakonodavstva VR Ukrainy*. [online] Dostupno: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_172

8. Kril', M.M., 2008. 'Istorija kraj'n Central'no-Shidnoi' Vjropy (kinec' XX – pochatok XXI st.): Navch. pos. (History of Central and Eastern Europe (end of the 20th – the beginning of the 21st century): Textbook)', K.: Znannja, 284 s.

9. Martynjuk, V., 2015. 'Balto-Chornomor'skyj sojuz: problemy s'ogodennja ta perspektivy rozvytku (The Baltic-Black Sea Union: the problems of the present and the prospects of development)', *INTERMARUM: istorija, polityka, kul'tura*, Vyp.2, s.130–142. [online] Dostupno: <file:///C:/Users/LenovoB50/Downloads/90413-190064-1-SM.pdf>

10. 'Spil'na zajava Prezydentiv Ukrain'ny i Respubliki Pol'shha «Do porozuminnja i jednannja» (Joint Statement by the Presidents of Ukraine and the Republic of Poland "For Understanding and Integration")', 1997. *Urjadovyj kur'jer*, 24 travnja.

11. Stril'chuk, L.V., 2014. 'Pol'shha – Ukrain'a: shljah vid dobrosusidstva do strategichnogo partnerstva (kinec' XX – pochatok XXI stolittja) (Poland – Ukraine: The Way from Neighborhood to Strategic Partnership (the end of the XX – the beginning of the 21st century))', *Gileja: naukovyj visnyk*, Vyp.85, s.43–48. [online] Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_85_12

12. Celewicz, M. 'Relations between Poland and its eastern neighbors after the 1999 NATO enlargement', *Unisci discussion papers*, №10 (Enero / January 2006), p.221–245. [online] Dostupno: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72531/MACIEJ-MONIKA-%20RELATIONS%20BETWEEN%20POLAND.pdf>

13. Chazbijewicz, Selim, 2013. 'Polska polityka wschodnia w latach 1989–2012. Próba systematyzacji i całościowego ujęcia', *Polska polityka wschodnia a współpraca zagraniczna województwa warmińsko-mazurskiego; pod redakcją W. Kotowicza*, Olsztyn, s.17–24.

14. Kaczmarek, M., 2009. 'Polska Polityka Wschodnia Na Tle Polityki Wschodniej Unii Europejskiej', *Centrum Stosunkow Miedzynarodowych*. [online] Dostupno: <http://www.csm.org.pl/pl/analizy/category/48-2009?download=418:polska-polityka-wschodnia-na-tle-polityki-wschodniej-unii-europejskiej>

15. 'Priorytety Polskiej polityki zagranicznej 2012–2016 rr.', *MSZ Rzeczypospolitej Polskiej*. [online] Dostupno: <http://www.ms.gov.pl/resource/aal1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR>

16. Stolarczyk, Mieczysław, 2016. 'Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992–2015', Katowice: *Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego*, 535 s. [online] Dostupno: http://wydawnictwo.us.edu.pl/sites/wydawnictwo.us.edu.pl/files/rosja_w_polityce_zagranicznej_polski_czw_st_e.pdf

17. 'Szeft polskiej dyplomacji Witold Waszczykowski wygłosił w Sejmie Informację Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 r.', *MSZ Rzeczypospolitej Polskiej*. [online] Dostupno: http://www.mfa.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_witold_waszczykowski_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji

18. 'Szeft polskiej dyplomacji Witold Waszczykowski wygłosił w Sejmie Informację Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 r.', *MSZ Rzeczypospolitej Polskiej*. [online] Dostupno: http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_witold_waszczykowski_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji_w_2017_roku

19. 'The joint statement on the Three Seas Initiative (the Dubrovnik statement)'. [online] Dostupno: [http://prezjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20Three%20Seas%20Initiative\(1\).pdf](http://prezjednica.hr/files/The%20Joint%20Statement%20on%20The%20Three%20Seas%20Initiative(1).pdf)

Demchishak R. B., Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor; Department of Political Science and International Relations, National University «Lviv Polytechnic» (Ukraine, Lviv), ruslan.dem74@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9499-7889>

The Eastern vector of foreign policy of Poland: ideological background and specifics of implementation at the modern stage

The research is aimed at the analysis of ideological background, steps and manifestations of both modern and past times of the Eastern-focused Poland's policy in the context of relations of Polish-Lithuanian Commonwealth with the parties of the policy, particularly with Ukraine.

Historical method, comparative method and the method of structural analysis were used in the research.

The research found that the Eastern focus of foreign policy of Poland was ideologically affected by the concept of Prometheism developed during 20th century interwar period and the concept of Giedroyc-Myeroshevski developed in the latter half of the 20th century. In context of changes in geopolitical environment in the nineties of 20th century the Eastern foreign policy of Poland was aimed at Russia, Baltic countries, Belorussia, Ukraine, Moldova and Transcaucasian countries.

After Poland's entry into NATO in 1999 and into the European Union in 2004 its Eastern policy has taken its most significant manifestation in Eastern Partnership initiative in 2008. At the same time the Eastern policy of Poland was multifaceted. Baltic countries as members of European Union have become the first-order neighbors, Ukraine and Belorussia joined the Eastern Partnership programme, other EU countries – the second-order neighbors, Russia – the third order neighbor.

The concept of Intermarium (that takes its roots from the idea of Baltic-Black Sea cooperation) has become the another way of realization of the Eastern-focused foreign policy of Poland nowadays (august of 2016), as a new form of cooperation between the countries of Central and Eastern Europe.

Thus the Eastern foreign policy of Poland might be generally defined as one focused on creating a buffer zone in former Soviet Union separated from Russia, and at the same time as form of regional leadership.

Keywords: Poland, the Eastern vector, foreign policy, Central and Eastern Europe, Ukraine.

* * *

УДК 327(4/9)

Эфендиева А. А.,

доктор философии по филологии,
доцент кафедры Русской классической
литературы, Бакинский славянский университет
(Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ АЗЕРБАЙДЖАНО-УКРАИНСКИХ ГУМАНИТАРНЫХ СВЯЗЕЙ

Рассмотрен политический аспект гуманитарных отношений между Украиной и Азербайджаном. В статье широко проанализирована роль гуманитарных отношений во внешнеполитической системе и подтверждена ее большая роль в нынешней политической ситуации.

Ключевые слова: международное, культурное сотрудничество, гуманитарные связи, права, культура.

(статья друкється мовою оригіналу)

В отличие от 90-х годов прошлого столетия, XXI век предъявил новые критерии подхода к системе международных отношений. Причиной этого стал развал мировой системы социализма и создание современной системы межгосударственных отношений, основанной на новых принципах и общности интересов. В тот период в Восточной Европе и на всем постсоветском пространстве шел процесс формирования новой политико-экономической системы. Глобальные перемены, происходящие в странах данного региона, с необходимостью требовали определения иных подходов не только в политико-экономической, но и в гуманитарной сфере межгосударственных отношений. Наконец, в XXI веке эти государства вступили в качественно обновленную стадию развития, требующую всесторонней модернизации системы международных отношений. В целом, для этого периода характерна тенденция всеобщей глобализации, которая, являясь политическим процессом, заняла прочное место во внешней политике стран мирового сообщества. Эти особенности наиболее отчетливо проявились в гуманитарной политике, как одной из составляющих внешнеполитического курса государства. Как правило, основное содержание гуманитарных